

Л. М. Сідак
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри культурології Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

КРИЗА САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЯК ВИЯВ ДУХОВНОЇ КРИЗИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ

Феномен саморозвитку в різних аспектах досліджують філософи, психологи, педагоги, соціологи, культурологи; термін «саморозвиток» уживається в різних контекстах, часто тлумачиться фахівцями відсторонено від самого поняття. У зв'язку з цим виникає загроза порушення логічного закону тотожності, відповідно до якого предмет дослідження протягом всього дискурсу повинен бути тотожним самому собі. Це обумовлює необхідність визначення поняття «саморозвиток особистості». І саме філософське осмислення цього феномену повинно стати методологічною основою усіх досліджень саморозвитку особистості в інших галузях знань. Оскільки таке осмислення вже було винесено на розгляд наукової громадськості і не знайшло заперечень, пропоную саморозвитком особистості називати «низку пов'язаних одна з одною подій, зумовлених спрямуванням внутрішньо притаманної особистості свободи, яка об'єктивно забезпечує таку зміну станів особистості, що кожен наступ-

ний стан відповідає більш повному, багатшому, досконалішому буттю» [4, с. 98]. А поняття «особистість» розуміти як «надчасову реальність, яка завдяки свободі є творцем свого буття і буття об'єктів свого життєвого середовища, детермінований характер або свобода елементів якого обмежує свободу особистості» [4, с. 103].

Хоча сутність саморозвитку особистості не зникає з кола наукових і практичних інтересів фахівців різних галузей знань, але його особливості у сучасному українському соціумі, який перебуває у зламному, кризовому періоді своєї історії, набуває підвищеної актуальності. Прямий та зворотний вплив кризових явищ, які характеризують сучасне українське суспільство, на саморозвиток особистості, а також вплив процесів, які обумовлені загальноцивілізаційним поступом, буде у центрі цього дискурсу.

Отже, саморозвиток за своєю природою передбачає таку зміну особистості, яка є проявом свободи, тобто викликана, обумовлена, мотивована самою особистістю. Адже свобода передбачає не лише можливість реалізації мотивів (бажань, ідей тощо), а й самостійність мотивації, можливість і здатність бути суб'єктом, автором ідей, бажань, інших проявів свободи особистості. Також не суперечить ідеї свободи можливість бути суб'єктом оцінки і невимушеного сприйняття ідей.

Водночас сучасний медіапростір, різноманітні видання, форуми, а також література філософського, соціологічного, політологічного, психологічного спрямування переповнені застереженнями, свідченнями і дослідженнями, які вказують на тотальну сугестію і навіть зомбування людини. Не менше як останні сто років на це витрачаються величезні і дедалі все більші кошти. Сфер і засобів зазіхань на свободу особистості безліч: від реклами (маркетингової, соціальної, політичної) і пропаганди до «невинної» моди. Сьогодні, наприклад, взуття з довгим гострим носком сприймається у світі моди як вишукане, естетично привабливе і певним способом мотивує поведінку, а через два роки таке взуття видається потворним. Очевидно, що зміна оцінки одного і того ж об'єкта обумовлена певною маніпуляцією зі свободою особистості і фактично є її обмеженням. З огляду на це, чи можна оцінку різноманітних явищ сучасного соціального, політичного, економічного середовищ і пов'язану з нею мотивацію активності особистості вважати свободою? Чи можна зміни особистості, обумовлені мотивами, які у свою чергу виникли внаслідок сугестивних впливів, вважати саморозвитком? І чи взагалі можливий розвиток особистості, якщо він не є саморозвитком, тобто якщо

буття особистості не складається з подій, обумовлених мотивами, суб'єктом яких є особистість? Очевидно, що відповідь буде заперечна.

Втрату свободи особистості у сучасному соціумі можна спостерігати і на особистісному рівні, і на рівні спільнот. Так, під впливом пропаганди, реклами, відвертої індукції різних ідей цілі країни перебувають у стані громадянської війни, зруйновані власним народом. На особистісному рівні про втрату свободи свідчать такі потворні, але досить поширені явища як бездумне й нестримне споживацтво і матеріальних благ, і психологічних збудників – новин, шоу, кінопродукції. Про втрату свободи свідчать також хвилі невинного насильства і жорстокості, особливо серед молоді: школярі знущаються з однолітків, а поширення сімейного насильства змушує вносити зміни до законодавства. Слід визнати, що втрата свободи на особистісному рівні може стати загрозою й на національному рівні.

Сьогодні людство, мабуть, забуло, що Римську імперію зруйнувала орієнтація плебсу на хліб і видовища, а патрициїв – на розкіш. Але Римська імперія, якою б могутньою вона не була, не змогла охопити всю ойкумену. Величезні території населяли народи і племена, які зберегли свій потенціал розвитку. Сьогодні глобалізація поставила під загрозу усю цивілізацію, яку умовно можна назвати європейською, і яка охопила своїм впливом увесь світ. Тобто процеси деградації культури, які помітив ще Шпенглер [5], і в основі яких лежить криза саморозвитку особистості, викликана втратою свободи, прагнуть охопити увесь світ. Очевидно, реакцією на цю загрозу і є поширення ідей інших культурних ареалів, у першу чергу, східного. В усякому разі, вихід з глобальної духовної кризи, а разом з тим з духовної кризи, у якій опинилося українське суспільство, буде знайдено лише там і тоді, коли буде забезпечено недоторканість свободи особистості, досконалість її мотивів і творчості, а отже, і саморозвиток.

Проблема свободи і проблема саморозвитку особистості тісно пов'язані з проблемою заборон і обмежень. Сучасна особистість намагається відкинути будь-які табу, прагне необмеженої свободи. Дійсно, чи можна поєднати обмеження і свободу, а отже, саморозвиток? Наведені вище приклади повинні викликати сумнів, по-перше, у достатній повноті свободи мотивації наших сучасників і, по-друге, у довершеності цих мотивів.

Ще у XVII ст. католицькі місіонери у Південній Америці довели неможливість збагачення буття, розвиток особистості, яку позбавлено

свободи мотивації [3; с. 346]. Як зазначалося, свобода реалізації мотивів не забезпечує свободи мотивації, а отже, і саморозвиток. Більше того, можливість реалізації мотивів, суб'єктом яких не є особистість, є загрозою сама по собі. Навіть якщо навіяні мотиви є конструктивними, особистість, яка не стала їхнім повноправним суб'єктом, не може адекватно оцінювати результати їх реалізації, можливі помилки тощо.

Ще більшою загрозою є реалізація ідей та мотивів, які далекі від досконалості та конструктивізму. А усі сумніви щодо досконалості особистості у будь-який час (інакше, яка потреба говорити про саморозвиток, якщо б ми мали справу з досконалими особистостями?) та сумніви щодо можливостей саморозвитку особистості саме зараз, дають підстави стверджувати сумнівність мотивів наших сучасників. Отже, зрозуміло стає потреба, яку має суспільство у системі заборон – моральних, правових, релігійних. Але не менше потребує заборон сама недосконала особистість.

Саморозвиток особистості неможливий без свободи. Водночас саморозвиток особистості, оскільки йдеться саме про недосконалу особистість, потребує обмеження непродуктивних мотивів, тобто системи заборон, канонів, які б спрямовували свободу особистості до збагачення буття (так само будь-яка творчість неможлива без канонів, правил, стилів, тобто обмежень). Отже, орієнтованість наших сучасників на абсолютну необмеженість своєї активності може свідчити тільки про кризу саморозвитку особистості, оскільки не може не перешкоджати йому. Водночас вона обов'язково посилює кризові явища на загальнонаціональному рівні.

Як відомо, буття особистості не можливе без комунікації. Не дивно, що саморозвиток передбачає спілкування з іншими особистостями, тобто обмін ідеями, смислами, і може бути безпосереднім, а може бути й опосередкованим, наприклад, через листування чи навіть через знайомство з твором іншої особистості, скажімо, картиною чи механізмом та його оцінювання. У V ст. єпископ Ємеський Немесій, розвиваючи думку Секта Емпірика та Арістотеля про те, що «людина є тварина словесна, смертна, здатна до пізнання і науки», зазначив: «За допомогою письма вона [людина] спілкується з ким завгодно, незважаючи на відстань, і тіло їй не заважає» [1]. Сьогодні віртуальне спілкування стало переважати над спілкуванням віч-на-віч. Разом з тим воно втрачає свою інтимність, перестає бути засобом проникнення у духовний світ іншої особистості, сприйняття породжених нею смислів. Як наслідок, людина

втрачає джерело збагачення новими ідеями, не може стати їхнім суб'єктом. Збагачення буття це і є розвиток, який передбачає виникнення або обмін і сприйняття нових смислів. Тому можна стверджувати, що людина не скористалася можливостями, які їй подарував розвиток техніки, а перетворила їх на перешкоду власному саморозвитку.

Залишаючи поза увагою самі ідеї, не сприймаючи продукт духовної творчості інших особистостей, наші сучасники намагаються копіювати стиль поведінки, тобто зовнішній бік життя, популярних особистостей або представників субкультур. Саме тому в сучасному українському соціумі так легко поширюються різноманітні субкультури, хоча досить швидко зникають або змінюються, оскільки не мають духовного підґрунтя. Усе це свідчить про духовну кризу сучасного соціуму, яку можна визнати кризою саморозвитку особистості. Загалом такий стан можна охарактеризувати як відчуженість особистості, певний духовний аутизм. При чому, як не дивно, особистість сучасного нам суспільства, зосереджуючись на собі, залишається байдужою до своєї досконалості, її цікавить свій імідж, тобто когнітивна репрезентація [2; с. 206], а не фактична цінність особистості, функціональна підготовка, а не досконалість буття.

Таким чином, реалії сучасного українського соціуму, які характеризуються втратою свободи особистості, розмиванням системи стримування неконструктивних мотивів і недосконалості, тобто асоціальної активності особистості, її відчуження, втратою механізмів спілкування, які збагачують буття особистості, тобто можливості конструктивного діалогу, свідчать про його духовну кризу, яку можна й необхідно осмислювати як кризу саморозвитку особистості. Причому є підстави говорити про ланцюгову реакцію, коли криза саморозвитку особистості становить загрозу існуванню суспільства, а кризові соціальні явища обумовлюють деградацію особистості.

Список використаних джерел:

1. Епископ Немесий Емесский «О природе человека» / [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://azbyka.ru/otechnik/Nemesij_Emesskij/o-prirode-cheloveka/
2. Козелецкий Ю. Человек многомерный: Психологическое эссе. – К. : Лыбидь, 1991. – 285 с.
3. Ли Г. Ч. История инквизиции в средние века / Пер. с франц. – Смоленск: Русич, 2002. – 640 с.

4. Лозовой В. О., Сідак Л. М. Саморозвиток особистості у філософській рефлексії і соціальній практиці. – Х. : Право, 2006. – 256 с.

5. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологи мировой истории: Гештальт и действительность / пер. с нем., вступ. ст. и примеч. К. А. Свасьяна. – М. : Эксмо, 2006. – 800 с.

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Кафедра культурології

ПРОБЛЕМИ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ

Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції
(21 березня 2019 року)

Харків
«Право»
2019

УДК 13:130.1(130.2)+340+37.04+8

П78

Редакційна колегія:

А. П. Гетьман – д. ю. н., професор, проректор з наукової роботи НЮУ ім. Ярослава Мудрого (голова редколегії);

В. О. Лозовой – д. ф. н., професор, завідувач кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого (заступник голови редколегії);

О. В. Прудникова – д. ф. н., доцент, доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

Л. М. Сідак – к. ф. н., доцент, доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого (секретар редколегії);

Ю. А. Меліхова – к. ю. н., доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Проблеми саморозвитку особистості в сучасному українському соціумі : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (21 берез. 2019 р.) / НЮУ ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2019. – 126 с.

ISBN 978-966-937-656-5

Збірник містить наукові статті й тези наукових доповідей з питань філософської антропології, філософії культури, соціальної філософії, філософії права, психології, педагогіки, культурології та актуальних проблем освіти і виховання в сучасних умовах соціокультурного розвитку.

Для викладачів, докторантів, аспірантів, студентів гуманітарних закладів вищої освіти та вчителів загальноосвітніх шкіл.

УДК 13:130.1(130.2)+340+37.04+8

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2019

© Оформлення. Видавництво «Право», 2019

ISBN 978-966-937-656-5

ЗМІСТ

Напрям 1

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НА САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Лозовой В. О.

САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ
І ПРАКТИКИ 3

Калиновський Ю. Ю., Мануйлов Є. М.

ДУХОВНИЙ САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ У КОНТЕКСТІ
ВІТЧИЗНЯНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ 5

Данильян О. Г., Дзьобань О. П.

ІНФОРМАЦІЙНІ ПРАВА ТА СВОБОДИ ОСОБИСТОСТІ
У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ 9

Прудникова О. В.

СУЧАСНА ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК СЕРЕДОВИЩЕ
СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ 13

Ценко М. Б.

СТИМУЛИ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ 17

Ступак О. Ю.

СОЦІАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ
АКТИВНОСТІ МОЛОДІ 21

Орлов О. І.

СУЧАСНИЙ СТАН КІНЕМАТОГРАФА: ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ 24

Напрям 2

ЗБЕРЕЖЕННЯ САМОБУТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ

Панков Г. Д.

КРИТИЧЕСКОЕ САМОСОЗНАНИЕ
КАК ВЫРАЖЕНИЕ САМОСТИ 28

Сідак Л. М.

КРИЗА САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЯК ВИЯВ ДУХОВНОЇ
КРИЗИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ 32

Мищенко В. И.	СТУПЕНИ ОСОЗНАННОГО САМОРАЗВИТТЯ КАК ДУХОВНОГО ВОСХОЖДЕНИЯ	37
Дяченко К. А.	ОПТИМІСТИЧНИЙ НАСТРІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТ ТА МЕТА САМОРОЗВИТКУ СУЧАСНОГО УКРАЇНЦЯ	41
Меліхова Ю. А.	САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ СУДДІ: ФІЛОСОФСЬКО- ПРАВОВЕ ОСМИСЛЕННЯ	45
Маслак Н. В.	ЗНАЧЕННЯ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ СКЛАДОВОЇ ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ЮРИСТА-ФАХІВЦЯ, НОТАРІУСА	49
Понеділок А. І.	ДУХОВНА МАРГІНАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ Й МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ	51

Напря́м 3

САМОВИХОВАННЯ І САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК ЗАСОБИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Єрахторіна О. М.	ОСОБИСТІСНЕ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ПРОСТОРІ: ОСОБЛИВОСТІ Й ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ	54
Сердюк О. В.	УНІВЕРСАЛІЗМ УКРАЇНСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ ХІХ СТОЛІТТЯ В СВІТЛІ СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ САМОВИХОВАННЯ	57
Люсаренко Т. О.	ЗНАЧЕННЯ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ БАНДУРИСТА-ВИКОНАВЦЯ ВИЩОЇ АКАДЕМІЧНОЇ ОСВІТИ	62
Гізімчук О. О.	МУЗИЧНА ОСВІТА І САМОВИХОВАННЯ ЯК ЗАСІБ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МОЛОДИХ СПІВАКІВ	65
Вільхова О. Г.	ОСОБЛИВОСТІ САМОРОЗВИТКУ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	69

Наукове видання

**ПРОБЛЕМИ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ
В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ**

Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції
(21 березня 2019 року)

Видається в авторській редакції

Технічний редактор *А. Т. Гринченко*

Підписано до друку з оригінал-макета 19.03.2019.
Формат 60×84 ¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 7,32. Обл.-вид. арк. 6,68. Вид. № 2150.
Тираж 50 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
вул. Чернишевська, 80а, Харків, 61002, Україна
Контактний тел./факс (057) 716-45-53
Сайт: www.pravo-izdat.com.ua
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідectво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.

Виготовлено у друкарні ФОП Татарчук С. І.
Тел. (057) 717-25-44